

कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन
क्षमताको अध्ययन

विमलेश यादव

क्याम्पस क्रमाङ्क : २०१/२०६७

परीक्षा क्रमाङ्क : १३००१४

त्रि.वि.दर्ता नं.: ९-२-१३-४४९-२००५

स्नातकोत्तर तह दोश्रो वर्षको नेपाली भाषा शिक्षा विषयको
पाठ्यांश नेपाशि ५९८ को प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षा शास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

श्री सूर्यनारायण सत्यनारायण मोरवैता यादव बहुमुखी क्याम्पस सिरहा, २०७२

सन् २०१६

सिफारिस-पत्र

श्री.सु.स.मो.या.ब.क्याम्पस सिरहा नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नाकोत्तर तह दोश्रो नेपाली भाषा विषयको नेपाशि ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र छात्र विमलेश यादवले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निजको उक्त कार्य प्रति म सन्तुष्ट छु र आवश्यक मुल्याङ्कनका लागि विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

शोधनिर्देशक

.....

उप.प्रा.देव शरण यादव

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

श्री सु.स.मो.या.ब.क्याम्पस

सिरहा

March २०१५

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत 'कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दास्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ को आवश्यकता पूर्तिका लागी तयार पारिएको हो ।

यो शोधपत्रमा तयार पार्नका लागी अति व्यस्त समयमा पनि शोध प्रस्ताव तयार पार्दा देखि आजसम्म निरन्तर आफ्नो अमूल्य खर्चेर निर्देशन दिनु हुने आदरणीय गुरु उप प्रा. देव शरण यादव हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शीर्षकमा शोधकार्य सम्पन्न गर्न स्वीकृती प्रदान गर्नुहुने नेपाली भाषा शिक्षा विभाग श्री सु.स.मो.या. बहुमुखी क्याम्पस विभागीय प्रमुख श्रद्धेय गुरु सह प्रा. भाग्य नारायण यादव ज्यू प्रति म हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । शोधकार्यलाई छिटो छरितो रुपमा सम्पन्न गर्न उत्प्रेरणा साथ सहयोग गर्नुहुने आदरणीय गुरुहरु सह प्रा. देव शरण यादवलाई नेपाली भाषा शिक्षा विभागका सम्पूर्ण गुरुहरुप्रति हृदयतः कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधकार्यमा शोध पत्र तयारीका क्रममा विभिन्न सान्दर्भिक पुस्तक तथा शोधपत्रहरु उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने सु.स.मो.या. बहुमुखी क्याम्पस पुस्तकालय परिवार प्रति आभारी छु । आफ्नो अमूल्य अर्थ, समय, श्रम र मायाले मलाई आज यो समय सम्म पुर्याउन लागि पर्नु भएका ममतामयी पिता राम प्रबोध यादव र माता देवकी देवी यादव प्रति आजन्म ऋणी छु । साथै मेरो अध्ययनमा सदा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण परिवारजन प्रति पनि आभारी छु । यस अध्ययनमा सामाग्री सङ्कलनमा सहयोग गर्ने प्राध्यापक श्री किशोर साह लगायत ज्ञात अज्ञात रुपमा सहयोग गर्ने मेरा सम्पूर्ण मित्रहरु एवम् अन्य महानुभावहरुप्रति हार्दिक धन्यवाद टक्क्याउन चाहन्छु । शोधपत्रको क्रममा कम्प्युटर टाईप तथा साज सज्जामा सहयोग पुर्याउने अनुपमा बुक्स एण्ड स्टेशनरी सप्लायर्स, (क्याम्पस गेट) सिरहा-७ का भाई अजय यादवलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । अन्त्यमा शोधपत्रको आवश्यक मुल्याङ्कनको लागी श्री.सु.स.मो.या.ब. क्याम्पस नेपाली भाषा शिक्षा विभाग समक्ष पेश गर्दछु ।

शोधार्थी

विमलेश यादव

शोधसार

शीर्षक : कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद

लेखन क्षमताको अध्ययन

शोधार्थी : विमलेश यादव

शोधनिर्देशक : उप. प्रा. देवशरण यादव

विभाग/क्याम्पस : श्री सु.स.मो.ब.क्या.सिरहा

शैक्षिक सत्र : २०७१/२०७२

जम्मा परिच्छेद : पाँच

पृष्ठ संख्या : ६५

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्व विद्यालय शास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो । सिरहा जिल्ला कक्षा ८ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन गर्नु यस शोधकार्यको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ। यस अन्तर्गत सिरहा जिल्लाका बर्छवा, विष्णुपुर र राजपुर तथा निजी विद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरुको विद्यालयको प्रकृति, भाषिक पृष्ठभूमि र लैङ्गिकताका आधारमा अध्ययन विश्लेषण गर्ने कार्य गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोध पत्रमा सिरहा जिल्लाका बर्छवा, विष्णुपुर र राजपुर गा.वि.स. अन्तर्गत रहेको सरकारी र निजी विद्यालयहरु मध्ये नमुनाका रूपमा जम्मा ६ वटा विद्यालयका १०/१० जना गरी ६० जना विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन गरिएको छ। सामाग्री सङ्कलनका लागी प्राथमिक र द्वितीय स्रोतका रूपमा विभिन्न पुस्तकहरु , लेखरचनाहरु, अप्रकाशित, शोधपत्रहरु, शिक्षा प्रेमी, गुरुवर्ग तथा शोध निर्देशक सल्लाह र सुझावलाई लिइएको छ। यस अध्ययन कायमा सङ्कलित सामाग्रीको विश्लेषण लागि वर्णात्मक, विश्लेषणत्मक र तुलनात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रलाई पाँच परिच्छेदमा विभाजन गरी विभिन्न गरी विभिन्न शिर्षक र उपशीर्षकहरूमा विभाजन गरिएको छ। यसका पाँच परिच्छेद मध्ये परिच्छेद एकको शोधको परिचय, परिच्छेद दुईमा अनुच्छेदको सैद्धान्तिक परिचय, परिच्छेद तीनमा व्याख्या, विश्लेषण, परिच्छेद पाँचमा निष्कर्ष सुझाव तथा सन्दर्भग्रन्थ सूची र अनुसूची राखिएको छ।

निष्कर्ष

प्रस्तुत शोधपत्रमा सिरहा जिल्लाका कक्षा ८ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन क्षमताको अध्ययन गर्दा विद्यार्थीहरूको विषयवस्तुको संयोजन, प्रस्तुतीकरण तथा भाषिक शुद्धता कमजोर रहेको पाइएको छ। यस्तो कमजोरीहरूमा सम्बन्धित विषयका लागि विषय शिक्षक तथा तालिम प्राप्त शिक्षकको अभाव हुनु, विद्यार्थीहरूको गृहकार्य र कक्षाकार्यमा कमजोर सहभागिता, अभ्यासका क्रियाकलापहरूमा अनुच्छेद लेखनलाई समावेश नगरिनुको कारणले गर्दा भएको पाउन सकिन्छ। यस अध्ययनका क्रममा छात्र छात्राहरूको समग्र लेखन सीपको तुलना गर्दा छात्राहरूको लेखाई क्षमता उच्च रहेको पाइएको छ। भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा लेखन सीपको तुलना गर्दा पहिलो भाषी सरकारी र निजी विद्यालयका विद्यार्थीहरूको लेखन सीपको तुलना गर्दा निजी विद्यालयका विद्यार्थीको लेखन सीपको क्षमता उच्च रहेको पाइएको छ।

विषय सूची

परिच्छेद एक

शोध परिचय

१.१ शोध शीर्षक	१
१.२ शोधको प्रयोजन	१
१.३ समस्या कथन	१
१.४ शोधका उद्देश्यहरु	२
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.६ शोधको औचित्य	५
१.७ शोधको सीमाङ्कन	६
१.८ शोध विधि	६
१.९ अध्ययनको रुपरेखा	९

परिच्छेद दुई

अनुच्छेदको सैद्धान्तिक परिचय

२.१ अनुच्छेदको सैद्धान्तिक परिचय	१०
२.१.१ परिचय परिभाषा	१०
२.१.२ अनुच्छेद लेखनको प्रयोजन	१४
२.१.३ अनुच्छेद लेखनको संरचना	१६
२.१.४ अनुच्छेद लेखनका प्रकार	१६
२.१.५ अनुच्छेद लेखनका विधि र प्रक्रिया	१९

परिच्छेद तीन

व्याख्या विश्लेषण

३.१ परिचय	२३
३.२ तथ्याङ्कीय आधारमा व्याख्या विश्लेषण	२४
३.३ समग्र विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको स्थिती	२५
३.३.१ समग्र विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको प्रतिशताङ्क स्थिती	२५
३.४ वृत चित्रको आधारमा अध्ययन	२६
३.५ लेखाइ सीप र अनुच्छेद लेखन	२७
३.५.१ लेखन सीप	२७
३.५.२ लेखाइ सीपको आवश्यकता र महत्व	२८
३.५.३ लेखाइ सीपको विकासमा अनुच्छेद लेखनको भूमिका	२९
३.५.४ कक्षा ८ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुले अनुच्छेद लेखन गर्ने त्रुटिहरु	३०
३.५.५ अनुच्छेद लेखनमा नेपाली पहिलो भाषी र दाश्रो भाषी विद्यार्थी बीच पाइने अन्तर	३१
३.५.६ कक्षा आठमा अनुच्छेद लेखनको आवश्यकता	३२
३.५.७ अनुच्छेद लेखन लागि आवश्यक सुझावहरु	३३

परिच्छेद चार

विभिन्न समूहका विद्यार्थीहरुको अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन

४.१ तुलनात्मक विश्लेषण	३५
४.२ छात्रा र छात्र बीच समग्र लेखन सीप (विषयवस्तु, संयोजन, प्रस्तुतीकरण	

र भाषिक शुद्धताको तुलना	३५
४.३ पहिलो भाषी र दोश्रो भाषी बीच अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन	३६
४.४ निजी र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरु बीच अनुच्छेद लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन	३७
४.५ विद्यार्थीहरुको लैङ्गिक स्थितिका आधार वृत चित्र	३७
४.६ विद्यार्थीहरुको भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा वृत चित्र	३८
४.७ सरकारी र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको आधारमा वृतचित्र	३९

परिच्छेद पाँच

निष्कर्ष र सुझावहरु

५.१ निष्कर्ष	४१
५.२ सुझावहरु	४२
५.३ भाषिक लेखनको शैक्षणिक प्रयोजन	४४

सन्दर्भ सामग्रीहरुको सूची

परिशिष्ट